

ULUSLARARASI INTERNATIONAL
GENÇ BİLİMCİLER BULUŞMASI I: YOUNG SCHOLARS CONFERENCE I:
ANADOLU AKDENİZİ SEMPOZYUMU MEDITERRANEAN ANATOLIA
04-07 KASIM 2009 04-07 NOVEMBER 2009
ANTALYA

SEMPOZYUM SYMPOSIUM BİLDİRİLERİ PROCEEDINGS

Editörler / *Editors*

Kayhan DÖRTLÜK
Dr. Tarkan KAHYA
Remziye BOYRAZ SEYHAN
Tuba ERTEKİN

AYRIBASIM / OFFPRINT

Suna – İnan Kırış Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü
Suna & İnan Kırış Research Institute on Mediterranean Civilizations

SUNA – İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

Kongre, Sempozyum, Seminer Dizisi: 3 / Congress, Symposium, Seminar Series: 3

**ULUSLARARASI GENÇ BİLİMCİLER BULUŞMASI I:
Anadolu Akdenizi Sempozyumu**

Sempozyum Bildirileri

*INTERNATIONAL YOUNG SCHOLARS CONFERENCE I:
Mediterranean Anatolia
Symposium Proceedings*

Editörler / Editors
Kayhan DÖRTLÜK
Dr. Tarkan KAHYA
Remziye BOYRAZ SEYHAN
Tuba ERTEKİN

ISBN 978-605-4018-15-4

© Suna – İnan Kiraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, 2012

Bu kitapta yayınlanan bildirilerin yayım hakkı saklıdır. AKMED ve yazarlarının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz, basılamaz, yayınlanamaz. Bildiri metinleriyle ilgili her türlü sorumluluk yazarlarına aittir.

All rights reserved. No part of this book may be used or reproduced in any manner without written permission from the AKMED and the authors. All responsibility rising from the content of the papers published here rests upon their authors.

Yazışma Adresi / Mailing Address

Barbaros Mah. Kocatepe Sok. No. 25
Kaleiçi 07100 ANTALYA – TÜRKİYE
Tel: 0 (242) 243 42 74 • Fax: 0 (242) 243 80 13
akmed@akmed.org.tr
www.akmed.org.tr

Baskı / Printed by

MAS Matbaacılık A.Ş.
Hamidiye Mah. Soğuksu Cad. No. 3 Kağthane - İstanbul / Türkiye
Tel: +90 (212) 294 10 00 Fax: +90 (212) 294 90 80
info@masmat.com.tr
Sertifika/Certificate No: 12055

Yapım / Production

Zero Prodüksiyon Ltd.

 Vehbi Koç Vakfı

İçindekiler / Contents

AKDOĞU-ARCA Ebru	1	Güney Küçük Asya'nın Sınır Yazıtları
ASLAN Erdoğan	9	Kekova Bölgesi Sualtı Araştırmaları "Aperlai Limanı"
BECKS Ralf	23	Prehistoric Research in Lycia Present State and Perspectives
BELGİN-HENRY Ayşe	31	"Genç" Aziz Simeon Hac Merkezi ve Manastırının Mimarisi: Yeni Bulgular, Yeni Sorular
BOYRAZ-SEYHAN Remziye	43	Likya ve Pisidya Bölgesinde Pelta
BULBA Mustafa	57	Antik Çağ'da Kaunos-Lykia İlişkileri
ÇÖRTÜK Ufuk	63	Kaunos Neophron Exedrası
DİNÇ Senem	77	Hellenistik ve Roma Çağları Likyası'nda Sympoliteia'lar
DÖKÜ F. Eray	87	2006 - 2009 Kibyra Kazıları
DÖNMEZ-ÖZTÜRK Filiz	101	Likya'da Roma Vatandaşlık Hakkı Verme Politikasının Başlangıcı ve İ.S. 1. yy.'daki Gelişimi
EFENDİOĞLU Tuba	109	Hellenizm ve Roma Çağları Likyası'nda Yerel Kültür
GEBAUER Jörg	123	Prehellenistic Ceramics of the 2002-2005 Excavations at Limyra. The Banded and Wave-Line Pottery
GÖKALP-ÖZDİL Nuray	131	Antik Dönem Attaleia Yazıtları
GÜMÜŞ Şahin – GÜCEREN İlhan	137	Zindan Mağarası Kutsal Alanı
İŞIKLIKAYA-LAUBSCHER Işıl	151	Perge Mozaikleri: Güney Hamam, Macellum ve Güney Bazilika Portiği Mozaikleri Hakkında Ön Değerlendirmeler
İŞLER Bülent	161	Likya Bölgesi'ndeki Karabel-Asarcık Yerleşimi Yapılarının Plan ve İşlev Özellikleri Üzerine Gözlemler
KAHYA Tarkan	175	Pisidia Arkaik Dönem Pişmiş Toprak Çatı Elemanları Üzerine Bazı Gözlemler
KART Erkan	195	Anadolu'da İsis ve Sarapis Kültünün Kaunos'taki İzleri
KÖKER Hüseyin	205	Yeni Bir Sillyon Bronz Sikkesi
KÖKMEN Hülya	207	Antalya Kesik Minare'de Bulunan Antik Dönem Kapıları
KÜRKCÜ Mehmet	219	İmparatorluk Dönemi'nde Likya Kentleri Üzerine Bir Sentez
METİN Hüseyin	227	Kibyra'dan Bir Grup Palmet Kulplu Kandil
NAYCI Nida	237	Kilikia Olba Bölgesi Kültürel ve Doğal Peyzaj Dokusunun Korunmasında Arkeolojik Mirasın Rolü ve Bütüncül Değerlendirilmesi

ONUR Fatih	257	Perge'den Anastasius Dönemi'ne Ait Bir Ordu Fermanı: Ön Rapor
ÖNCÜ Ö. Emre	273	Antalya-Olympos Antik Kenti Roma Mimarisi Araştırmalarından Yeni Bulgular
ÖZCAN Ayça	285	Pisidia Bölgesi'nde Roma İmparatorluğu'nun Yapı Propagandası ve Politikası
ÖZDİLEK Banu	301	Rhodiapolis Örneğinde: Tiyatro Sahne Binalarında Anlama-Tanımlama-Değerlendirme Sorunları ve Çözümleri ile Ulaşılan Sonuçlardaki Doğruluk Riskleri Üzerine Kuramsal-Yöntemsel Bir Çalışma
ÖZTAŞKIN Gökçen Kurtuluş	313	Yanartaş (Khimera)'taki Bizans Dönemi Bazilikası
ÖZTAŞKIN Gökçen Kurtuluş	329	Antalya-Olympos Mozaikli Yapı
ÖZTAŞKIN Muradiye		
ÖZTÜRK Hüseyin Sami	347	İ.Ö. II. - İ.S. IV. Yüzyıllarda Lykia'nın Kırsal Güvenlik Problemleri
RIVALLAND Anne-Sophie	361	Architecture and power in the Greek city-states of Southern Asia Minor (Pamphylia-Pisidia): methodology and research objectives
SANCAKTAR Hacer	371	Pisidia, Kilikia ve Lykaonia Bölgelerindeki Roma Koloni Kentleri Sikke Tipolojisi
SARIKAYA Sevgi	385	III. Antiokhos'un Karia Seferi ve Sonrasında Asyia Hakkı Tanıdığı Kentler: Seleukos Kralının Küçük Asya Kentleri Üzerinde Uyguladığı Politika
SAYGILI Başak	397	Kalıp Yapımı Kibyra Kaseleri
SERDAR-DİNÇER Pınar	415	Side Müzesi'nde Bulunan Bizans Dönemi Taş Eserleri
ŞERİFOĞLU Tefik Emre	427	İ.Ö. II. Binyıl ve Erken Demir Çağı'nda Göksu Vadisi ve Çevresi
TARKAN Düzgün	439	Kibyra Sunakları
TIBIKOĞLU H. Onur	453	Doğu Likya'da Artemis Kültü
TURAK Özgür	465	Pamphylia Bölgesi'nde Bulunmuş Roma İmparatorluk Dönemi Girlandlı Lahitleri
TÜNER-ÖNEN Nihal	479	Yazıtlar Işığında Phaselis
TÜRKOĞLU İnci	489	Jews in Antalya (Attaleia/Adalia)
VYNCKE Kim	497	The Classical-Hellenistic Settlement at Düzen Tepe (SW Turkey): "the story of two settlements" or "two sides to a story"?
YILDIRIM Nazlı	509	Lykia Klineleri: Form ve Tipoloji
YILDIZ Volkan	521	Tarsus Cumhuriyet Alanı Kazılarında Bulunan Doğu Sigillataları A Grubu Seramikleri

Sempozyum Şeref Başkanları / *Honorary Presidents*

Suna Kıraç (AKMED Kurucusu / *Founder of AKMED*)

İnan Kıraç (AKMED Kurucusu / *Founder of AKMED*)

Sempozyum Bilim Danışma Kurulu / *Symposium Academic Advisory Board*

Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu

Prof. Dr. Güler Çelgin

Prof. Dr. A. Vedat Çelgin

Prof. Dr. Nevzat Çevik

Prof. Dr. İnci Delemen

Prof. Dr. Refik Duru

Prof. Dr. Serra Durugönül

Prof. Dr. Cengiz Işık

Prof. Dr. Scott Redford

Prof. Dr. Mustafa H. Sayar

Prof. Dr. Oğuz Tekin

Doç. Dr. Billur Tekkök

Prof. Dr. Gülsün Umurtak

Prof. Dr. Burhan Varkıvanç

Prof. Dr. Levent Zoroğlu

Sempozyum Düzenleme Kurulu / *Symposium Organizing Committee*

Kayhan Dörtlük

Dr. Tarkan Kahya

Remziye Boyraz Seyhan

Tuba Ertekin

Mustafa İncebacak

Hoşgeldiniz!

Suna – İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü siz değerli genç bilim insanlarını **Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi** Sempozyumu'nda biraraya getirip böyle bir geleneğe öncülük yapmış olmaktan kıvanç ve mutluluk duymaktadır.

Bu sempozyum ile Anadolu Akdenizi'nde bir diğer ifadeyle antik Lykia, Pamphylia, Pisidia ve Kilikia bölgelerinde yüksek lisans ve doktora projelerini gerçekleştiren yerli - yabancı genç bilimcilerin sesini Antalya üzerinden bilim dünyasına ulaştırmayı amaçlamaktayız.

Başta Sempozyum Şeref başkanlarımız ve Bilim Danışma Kurulu Üyelerimiz olmak üzere Sempozyumu bildirimleriyle onurlandıran genç bilimcilere ve bu buluşmada emeği olanlara ne kadar teşekkür etsek azdır.

Antalya'ya Hoşgeldiniz!

Welcome!

Suna & İnan Kırac Research Institute on Mediterranean Civilizations is pleased and proud to bring together and host you, the invaluable young scholars, at the **International Young Scholars Conference I: Mediterranean Anatolia** and to have pioneered such a tradition.

We aim to make the voices of the Turkish and foreign young scholars, who continue their master's and PhD studies on the Mediterranean Anatolia, that is the geography encompassing ancient Lycia, Pamphylia, Pisidia and Cilicia, heard across the world academia through Antalya.

We would like to thank, above all our Honorary Presidents and all the members of the Academic Advisory Board of this symposium, and the young scholars as well as those who have contributed to this union.

Welcome to Antalya!

Yanartaş (Khimera)'taki Bizans Dönemi Bazilikası

Gökçen Kurtuluş ÖZTAŞKIN*

Antalya, Kemer'e bağlı Çıralı Köyü'nün yaklaşık 4 km. kuzeyindeki milli park sınırları içerisinde kalan Yanartaş, deniz seviyesinden yaklaşık 250 m. yükseklikte yer alır. Bugün Antalya-Finike karayolunun 75. km'sinde, Çıralı sapağından sonra 7 km. içeride bulunmaktadır. Yolun son 800 m'si, yer yer orijinal Likya yolunun da görülebildiği, taş döşeli bir patikadan oluşmaktadır.

Likya Yolu, Antik dönem yol sistemleri içerisinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bölge coğrafyası, aralarında akarsuların vadiler oluşturduğu; oldukça dik yamaçlara sahip yüksek dağlar ve platolardan oluşmaktadır. Ancak tüm bu olumsuz koşullara rağmen bölgedeki tüm kentler yol ağlarıyla birbirlerine bağlanmıştır. Yanartaş, Olympos ve Phaselis arasındaki bu yol sistemi üzerinde konumlanmıştır. Olympos üzerinden, Likya Yolu ile Yanartaş'tan geçilerek batıda Ulupınar'a; kuzeydoğudan ise Tekirova üzerinden Phaselis'e ulaşılır¹. Olympos ile Yanartaş'ı bağlayan bu antik yol dışında ulaşımın daha hızlı yapılabileceği patikalar da mevcuttur. Olasılıkla yol törensel ayinlerde, patikalar ise bireysel amaçlarla kullanılmıştır².

Alanda metan içerikli bir gazın yüzeye çıkmasıyla oluşan alevler, Khimeira mitosuyla ilişkilendirilmiştir. Likya Bölgesi'ndeki Khimeira mitosu, hiç sönmeyen ateşi ve Hephaistos kültü ile Antik çağdan günümüze kadar insanların ilgisini çekerek, Olympos'un odak noktalarından biri haline gelmiştir³. Sadece Olympos'un değil, Likya'nın da önemli mitoslarından biri kabul edilen Khimeira, M.Ö. 5. yy'dan itibaren Likya sikkelerinde tasvir edilmiştir. Sikkelerin dışında ayrıca M.Ö. 4. yy'da Trysa Anıtı'nda, Tlos ve Ksanthos'taki lahitlerde ve Limyra Heroonu'nun akroterinde Khimeira ve Bellerophonates arasındaki mücadele sahneleriyle karşılaşılmaktadır⁴.

Yanartaş, Doğu Likya kentlerinden Olympos Antik Kenti territoryumunda; kentin yaklaşık 5 km. kuzeyinde yer alır.⁵ Alanda Roma Dönemi'ne ait bir hamam, bir çeşme, tonozlu bir mezar, heykel

* Gökçen Kurtuluş Öztaşkın, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Kınıklı Kampüsü-Denizli. E-posta: gokcenko@gmail.com

Bu makale, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı'nda hazırlanan; Prof. Dr. B. Y. Olcay Uçkan danışmanlığında tamamlanan Yüksek Lisans tezinin özeti niteliğindedir.

¹ Clow 2000, 34 vd.

² Atvur 1999, 12. Olympos ile Yanartaş arasındaki yol sistemi için bk.: age., 17 plan 6.

³ Yanartaş bu özellikleri ile seyyahların da ilgisini çekmiştir. Gezinler arasında alandaki yapılar hakkında en detaylı bilgiler Kaptan Beaufort'un yazdıklarıdır. Beaufort'un okuduğu *Theodulos* (Tanrı'nın Hizmetkarı) ifadesi bugün görülememektedir. Beaufort 1818, 47-51; Diğer gezinler çoğunlukla Beaufort'u tekrarlamış ve daha çok doğal güzelliklerden söz etmişlerdir, Leake 1824, 186-189; Forbes – Spratt 1847, 193-194; Fellows 1852, 372; Berg-Humboldt 1854, 307-314; Petersen – Luschan 1889, 138-142.

⁴ Uğurlu 2006, 18.

⁵ Olympos Antik Kenti için bk.: Olcay Uçkan 2006; Parman – Uçkan 2006. Ayrıca kentte yapılan kazı çalışmaları her yıl düzenli olarak Kültür Bakanlığı'na düzenlenen KST'da ve Anmed'de yayınlanmaktadır.

kaideleri, adak yazıtları ve yarım daire formlu sunaklar bulunmaktadır.⁶ Bizans Dönemi yapıları ise üç nefli kilise ve ek yapısı ile tek nefli bir şapeldir (Res. 1). Mevcut yazıtlardan Olympos'ta önemli bir kültü olduğu anlaşılan Hephaistos adına bir tapınağın varlığı anlaşılmaktadır. Ancak bu tapınak açık hava kült merkezi şeklinde düzenlemiş de olabilir⁷.

Kilise üç nefli, üç apsisli bazilikal plan şemasındadır. Tam olarak doğu-batı yönelişinde bulunmayan yapı, 18° derece güney-güneydoğu yönüne yaklaşmaktadır. Orta nef karşılıklı üçer paye ile dört bölüme ayrılmıştır. Kilisenin batı ve güney duvarları etrafında dolaşan ve doğu cepheyle birleşen bir çevre duvarı bulunur. Çevre duvarının naos duvarıyla birleştiği köşede ve güney duvarının doğu köşesine yakın kısmında birer kapı açıklığı bulunmaktadır. Güney nefin güney duvarı büyük ölçüde yıkılmıştır. Duvarın doğuya yakın kısmında bir pencere açıklığına ait izler görülmektedir. Yapının doğu köşesinde altı mekânlı, iki katlı bir yapı kompleksi yer almaktadır.

Çevre duvarının batı cephesi bugün izlenememektedir. Naosun batı duvarının büyük bir bölümü yıkılmış olduğu için girişin nasıl sağlandığı görülmemektedir. Kilisenin girişi olasılıkla orta nefin batısında tek kapı açıklığıyla sağlanmış olmalıdır. Naosun batısında sadece kuzey nefin batı duvarı sağlam kalmıştır ve burada bir pencere açıklığının alt kısmı izlenebilmektedir (Res. 2).

Plan üzerinde, kilisedeki apsislerin iki kademeli oldukları anlaşılmaktadır. Tüm apsislerin önüne ikinci evrede yeni birer apsis örülmüştür. Orta nef apsisinde iki mazgal pencere yer alır. Güney apsisin önü daha sonra örülerek apsis niteliği kaldırılmıştır. Bu örgü içerisinde iki evre apsisi boyunca uzanan bir mazgal pencere bulunur. Apsislerin bulunduğu doğu duvar düz yapılmış, sadece yapının kuzeydoğu köşesinde kuzey apsis yay şeklinde örülmüştür.

Kuzey cephede naos ve çevre duvarı arasındaki fark net olarak izlenebilmektedir. İki duvarın birleştiği noktada çevre duvarı üzerinde bir giriş kapısı bulunur. Basık kemerli kapı kemeri ve kemer ayakları tuğla ile örülmüştür. Çevre duvarında, kapı düzenlemesi hariç, moloz-taş kullanılmıştır. Duvar örgüsü içerisinde zemin seviyesinde büyük boyutlu taşlar yer alır. Duvar üst kısımda ağırlığı azaltmak amacıyla daha ince örülerek daraltılmıştır. Bir kademe şeklinde izlenebilen bu uygulamadan duvarın eğim hattına göre inşa edildiği anlaşılmaktadır. Naos duvarı da düzenli örgü moloz-taş kullanılarak yapılmıştır ancak çevre duvarına göre daha özenli bir işçilik gösterir. Duvar örgüsü içerisinde moloz-taşlar arasında, yer yer düzenli tuğla yerleştirmeler görülür. Duvar üst kısımda bir kademe daraltılarak daha ince örülmüştür (Res. 3).

Kuzey nefe açılan iki pencere açıklığı da yuvarlak kemerlidir. Pencerelerden batıdaki, cephedekilere oranla daha küçük boyutlu moloz-taşlar kullanılarak; doğudaki ise tuğla ile örülmüştür. Cephenin kuzeydoğu köşesi kısmen yıkılmıştır. Bu köşede cephe ek yapısı ile birleşmektedir. Aynı alanda iç içe yapılmış apsislerin kemerleri ve örgüleri izlenebilmektedir. Burada erken evre apsis yarım kubbesinin tuğla örgülü olduğu görülmektedir. Apsis kemeri ise bir kesme-taş üç sıra tuğla düzende almaşık teknikte yapılmıştır.

Doğu cephede naos duvarı ve çevre duvarı birlikte görülür (Res. 4). Naos duvarında düzenli örgü moloz-taş, kabayonu kesme-taş ve aralarda tuğla kullanılmıştır. Orta nefin yan neflerden yüksek tutulduğu anlaşılmaktadır. Kilisenin doğu cephesi önünde kesme-taş bir platformun izleri görülmektedir. Definecilerin açtığı bir çukur sayesinde temel seviyesinde Roma Dönemi malzemesinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Naos duvarının çevre duvarı ile birleştiği köşede kabayonu kesme-taşlar kullanılmıştır (Res. 5).

⁶ Roma dönemi yapıları için bk.: Atvur 1999. Yazıtlar için bk.: TAM II-3, 963-1163.

⁷ A. Diler mimari verilerin yetersizliğine dayanarak tapınak yerine açık hava kült merkezi olabileceğini önermektedir. Diler 1988, 107-120. Eğer bir tapınak mevcut ise olasılıkla kilisenin yer aldığı düzlükte konumlanmış olmalıdır.

Ana apsiste pencerelerin bulunduğu alandaki yıkıntı sebebiyle mazgal açıklıkların sadece alt kısımları görülmektedir. Açıklıkların dar ve dikey dikdörtgen formda oldukları anlaşılmaktadır. Bu alanda duvar örgüsündeki farklılıktan cephede tamirat yapıldığı tespit edilmiştir. Sadece tek taş sırasıyla izlense de mazgal pencerelerden daha erken bir pencere açıklığı olduğu anlaşılmaktadır. Bu pencere olasılıkla yuvarlak kemerlidir. Güney apsis penceresinde de erken evreye ait yuvarlak kemerli pencerenin mazgal açıklığına dönüştürüldüğü görülmektedir. Kuzey apsis kısmında naos duvarı yıkılmıştır. Burada yuvarlak kemerli bir pencerenin kemer yayına ait izler görülmektedir. Duvar örgüsüne bakıldığında erken evrenin temel seviyesinde devşirme olarak Roma Dönemi malzemesi, duvar örgüsünde düzenli örgü moloz-taş, apsis yarım kubbesinde ise tuğla ile oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

Güneyde çevre duvarı görülmektedir. Duvarın doğu köşeye yakın bölümünde basık kemerli geniş bir kapı açıklığı bulunmaktadır. Kemer altında ahşap lento izi görülmektedir. Kapının söveleri kesme-taş ve tuğla almaşıklığıyla oluşturulmuştur. Duvarın batısında da bir kapı açıklığının izleri görülmektedir.

Bazilikada iç mekânlarda tüm yüzeyler freskoludur. Orta nefte duvarlar kemerlerin üst seviyeleri hizasında koyu kahverengi yatay bir bordür ile ikiye ayrılmıştır. Kuzey duvarda orta kısımda (ikinci ve üçüncü paye arası) bordürün üst kısmında iç içe geçmiş daireler; alt kısmında ise antrolak motifi yer alır. (Res. 6, Res. 7c) Birinci ve ikinci paye arasındaki bölümde sonradan kapatılmış yuvarlak kemerli pencere açıklığı görülmektedir. Fresko düzenlemesinde bordürün üst kısmında iç içe geçen dairesel kompozisyon; alt kısımda köşelerde birbirleri üzerine oturtularak dörtgenler oluşturulmuş zikzaklar kullanılmıştır.

Orta nef güney duvarda apside yakın alanda zikzaklardan oluşan kompozisyon bulunmaktadır. Orta kısımda ise (birinci ve ikinci paye arası) kemer yayı iç içe iki koyu kırmızı yaylar şeklinde bir bordür ile çevrelenmiştir. Bu iki yay arası bej ve koyu kırmızı dikey hatlar ile bezenmiştir. Koyu kırmızı hatlar üzerinde sarı ve yeşil renkte çapraz vurgular bulunur.

Kuzey nefin tüm duvarları freskoludur. Kuzey duvar üzerinde sıralanmış panolar içerisinde daireler ve merkezlerinde dört kollu çiçekler görülmektedir (Res. 7d). Batı duvarında tek merkezden türeyen üç kollu sarı çiçekler; güney duvarında ise orta nef düzenlemesine benzer kesişen dairelerden oluşan kompozisyon bulunur. Kuzey apsis yarım kubbesinde iç içe iki daire şeklinde bir madalyon ve ortasında bir haç yer alır. Madalyon içerisi geçme motifleriyle; madalyonun dışı ise zikzaklarla doldurulmuştur. Alt kısımda birbirine düğüm motifleriyle bağlanmış yoncalar ve daireler içerisinde baklava motifleri görülür (Res. 8). Bu iki fresko programı arasındaki kırmızı bordür üzerindeki yazıtta (... τοῖς ἐμβατήριον) Baptisterion (vaftizhane) sözcüğünün bir kısmı okunmaktadır.⁸

Orta apsis merkezinde iki mazgal pencere açıklığı görülmektedir (Res. 9). Apsis kemerinde düşey yaprak motifleri yer alır. Apsis, nef genişliğinden bir kademe dar yapılmıştır. Bu girintilerden güneydekinde; yukarıya doğru daralan altı kademeli vazunun her bölümünden yukarıya doğru uzanan kıvrım dallar şeklinde bir motif betimlenmiştir. Vazonun üçüncü ve beşinci katlarında yürek motifleri görülür (Res. 10). Apsis yarım dairesinde görülen tüm yüzeyler freskoludur. Yarım kubbe başlangıcını belirleyen tuğla kademe, hemen üstündeki koyu kahverengi şerit ile beraber iki farklı fresko programını ayıran bir bordür niteliğindedir. Bu bordürün üst kısmında, bej renkli ve dört yapraklı yoncalar içerisinde dört kollu kırmızı çiçekler yer alır. Yoncalar etrafında dolaşan ve yoncaların alt ve üstünde birer düğüm motifi oluşturan bej renkli bir bordür; antrolak motifi gibi yoncaları da düğüm motifleriyle birbirine bağlamıştır. Yoncalar arasında, üstte ve altta kalan boşluklar iç içe geçmiş iki daireyle

⁸ Ruggieri 1996b, 69. Bugün yazıtta ait sadece birkaç harf zorlukla seçilebilmektedir (Res. 8).

doldurulmuştur. Dairelerin arası inci dizisi şeklindedir ve merkezlerinde eş kollu haçlar bulunur (Res. 7a). Bordürün alt kısmında nef duvarlarıyla aynı özellikte dairesel kompozisyon yer alır (Res. 7b).

Doğu duvardaki yıkıntı sebebiyle kuzey nefin ilk evresi izlenebilmektedir. İlk evre apsis yarım kubbesinde beyaz zemin üzerinde haleli iki figürden oluşan bir kompozisyon görülür. Ancak kompozisyonun alt kısmı ve yan taraflar tahrip olmuştur. Apsis yarım kubbesinin solundaki figürün beyaz renkle yapılmış kanat izlerinden melek tasviri olduğu anlaşılmaktadır. Diğer figür ise meleğe doğru eğilmiş biçimde görülmektedir. Melek bir elini diğer figürün başına doğru uzatır şekilde tasvir edilmiştir. Haleler kırmızı konturlu turuncu halkalar olarak yapılmıştır. Meleğe doğru uzanan figürün elbiselerinde mavi, yeşil, turuncu ve kırmızı renkler görülmektedir (Res. 11).

Bazilikanın kuzey doğu köşesinde bulunan ek yapı kompleksi altı mekânlı ve iki katlıdır. (Res. 12) Bu mekânlardan 1 no.'lu mekân olarak adlandırılan; kare planlı bölümün içi örtü başlangıcına kadar sıvalıdır. Mekânın kuzey duvarı üzerinde sıva üzerine kazımayla yapılmış bir gemi grafitisi tespit edilmiştir. Gemi grafitisinin olduğu duvar üzerinde daha başka çizimlerin varlığı görülse de nitelikleri anlaşılamamıştır (Res. 13).

Roma Dönemi hamamından dönüştürülmüş şapel tek nefli ve tek apsislidir. Tam olarak doğu-batı yönünde uzanmayan yapı 22° derece güney-güneydoğu yönüne yaklaşmaktadır. Batı duvarı aksında giriş kapısı bulunmaktadır. Kapı içeriye doğru genişlemektedir. Apsis içten ve dıştan yuvarlak planlıdır. Apsis yarım dairesinde pencere açıklığı izi görülmektedir. Olasılıkla apsis aksında ikiz pencere düzenlemesi olmalıdır. Kuzey duvarda sonradan kapatılmış iki kapı açıklığı bulunmaktadır. Açıklıklar duvar genişliğinin yarısı kalınlığında örülerek kapatılmış böylece dıştan niş şeklini almıştır (Res. 14).

Yapıların değerlendirilmesi ve tarihlendirme önerileri için en önemli verileri üç nefli bazilika sunmaktadır. Üç nefli bazilikal planlı kilisede net olarak izlenebilen üç ana inşa evresi; bu evreler arasında çeşitli onarım ve tadilat izleri görülmektedir. Kilisede tespit edilen birinci evre; üç nefli, üç apsisli bazilika planlı bir kilisedir. Bugün görülen apsis duvarlarının arkasında kalan apsisler birinci evreye aittir. Birinci evre apsis duvarları düzenli örgü moloztaş kullanılarak oluşturulmuş; temel seviyesine yakın bölümlerde Roma Dönemi malzemeleri devşirme olarak kullanılmıştır. Apsis yarım kubbelelerinde tuğla örgü; kemerlerde bir kesme-taş üç sıra tuğladan oluşan almaşık düzen tercih edilmiştir. Her üç apside de yuvarlak kemerli birer pencere açıklığı mevcuttur. Birinci evrede kilise duvarları freskoludur. Kuzey apsis yarım kubbesinde iki figürden oluşan bir kompozisyon görülmektedir. Apsisin kemer altında da fresko izleri görülmektedir. Orta apsis penceresinin kemerinde de fresko izleri görülmektedir. Güney apsis kemer alını üzerinde ise çift katlı fresko uygulaması vardır.

Tespit edilen ikinci evre tonozlu bazilikadır. Tonoz başlangıcı kuzey nefin kuzey duvarındaki yay biçimli örgüden izlenebilmektedir (Res. 15-16). İkinci evre üç nefli, üç apsisli bazilika planlıdır. Bugün görülen naos duvarları bu evreye aittir. Tonoz örtüyü taşımak için kalın duvarlar yapılmış, taşıyıcı sistem olarak duvar payeleri kullanılmıştır. Orta nef karşılıklı üçer paye ile dört bölüme ayrılmıştır. Nefler arasındaki bağlantı kemer açıklıkları ile sağlanmıştır.

İkinci evre kendi içerisinde iki dönemlidir. Olasılıkla tonoz örtünün eğime karşı artan baskısı sonucunda, doğudaki apsislerin önüne ikinci apsisler yapılmıştır. Bugün görülen apsisler ikinci evrenin ikinci döneminde yapılmışlardır. Bu apsislerden kuzeydeki, orta nef ile kuzey nef arasında bulunan pencere açıklığının merkezine denk gelmektedir. Bu durum duvarların apsislerden önce olduğunu göstermektedir.

Üçüncü evrede ise güney nefin yıkılması sebebiyle kilise plan özelliklerini kaybetmiş ve olasılıkla terk edilmiştir. Apsis önündeki mazgal pencerenin sivri kemerli, çevre duvarı kapılarının basık kemerli oluşu Selçuklu Dönemi özellikleridir. Naos duvarlarından farklı malzeme-teknik özellikler

gösteren çevre duvarı bu dönemde eklenmiş olmalıdır. Güney apsis önündeki apsis niteliğini kaldıran düz örgüde ve çevre duvarı kapılarında kullanılan tuğlalar ve harç benzer özellikler göstermektedir. Bu dönemde; kilise üzerindeki freskoların kapatıldığı anlaşılmaktadır. Tüm yüzeylerde freskoları kapatmak amacıyla sıva için yapılmış çentik izleri yer alır.

Yanartaş'taki bazilikada olduğu gibi üç nefli ve üç apsisli olup, doğu duvarın dıştan düz yapıldığı kiliseler, Likya'da çok az sayıdadır. Likya bölgesinde, bazilikalarda yaygın olarak doğuda içten ve dıştan yarım daire planlı apsiler tercih edilmiştir. Andriake kiliseleri⁹; Arif C Kilisesi, Arneai A ve B kiliseleri¹⁰; Gemiler Ada I, II, III, IV no.lu kiliseler¹¹; Phaselis Akropol Bazilikası¹² bunlardan bazılarıdır ve tümü 5-6. yy'a tarihlenir. Ayrıca Likya Bölgesi'nde, güney Akdeniz ve Mısır'da yaygın olan üç yapraklı yonca planlı apsiler tercih edilmiştir. 5-6. yy'lara tarihlenen Dikmen Kilisesi, Devekuysu Kilisesi, Karabel Manastır Kilisesi, Alacahisar Kilisesi bunlardan bazılarıdır¹³. Bölgede başkent örneklerine benzer şekilde dıştan üç cepheli apsilere sahip kiliseler de görülmektedir. Alakilise, Muskar Kilisesi, Sura kilisesi apsileri¹⁴ ve Patara Sur İçi Kilisesi¹⁵ apsisi bu tiptedir.

Plan açısından Likya Bölgesi'nde karşılaşılan en benzer örnek Arif B Kilisesidir. Üç nefli, üç apsisli bazilika planındaki kilisenin (erken dönem) ve Turan Dağı batı yamaçtaki 6. yy'a tarihlenen üç nefli, tek apsisli kilisenin doğu cephesi düz yapılmıştır¹⁶. Ayrıca erken döneme tarihlenen Tlos yakınındaki Darıözü'ndeki kilisenin doğu cephesi, eğime karşı dayanıklılık sağlanması için oldukça kalın ve düz yapılmıştır¹⁷. Karia Bölgesi'nde 6-7. yy'a tarihlenen üç nefli, üç apsisli Karacaören Ada Kilisesi'nde yan apsiler dıştan düz gösterilmiştir¹⁸. Aynı şekilde 6-7. yy. önerisi getirilen Knidos Batı Liman E Kilisesinin doğu duvarı düz yapılmıştır¹⁹.

Kilise mimarisinde doğu cephenin düz bırakılması, Kilikya Bölgesi özelliği olarak değerlendirilmektedir. Kudüs'teki Eleona Kilisesi (4. yy.) içte yarım daire apsinin düz bir duvar içine yerleştirilmesinin en erken örneğidir. Suriye'de bu düzenleme giderek yaygınlaşmıştır²⁰. Kiliselerde doğu duvar düz örülebildiği gibi cepheyi dışardan kapatan bir çevre duvarı uygulaması da yapılmıştır²¹. 5-6. yy. içinde değerlendirilen Kilikya Bölgesi kiliselerinden Ura Kent Kilisesi, Tampureli C Kilisesi, Demirciören Kuzey Kilise Yanartaş'taki bazilikayla benzerlik kurulabilecek örneklerdir²². Yanartaş'taki fresko programı da Erken Bizans Dönemi özellikleri göstermektedir²³.

⁹ Tekinalp 2001, 491-515.

¹⁰ Harrison 1979, 13-17.

¹¹ Tsuji 1995.

¹² Schäfer 1981, 122.

¹³ Grossman – Severin 2003.

¹⁴ Harrison 1963, 117-151.

¹⁵ Işık 1995, 281-282.

¹⁶ Harrison 2001, 38-47.

¹⁷ Çevik – Varkıvanç 2000, 329-344.

¹⁸ Asano 1993, 7-13.

¹⁹ Özgümüş 1992, 2-18.

²⁰ Mango 2006, 64.

²¹ Krautheimer 1986, 137-155.

²² Hill 1996 (Ura Kent Kilisesi 250-251, Tampureli C Kilisesi 248-249, Demirciören Kuzey Kilise 144-147)

²³ Ruggieri 1996a, 35-36.

Kilisenin ikinci evresinin mevcut izlerden tonozlu bazilika olduğu anlaşılmaktadır. Tonozlu bazilika örneklerine Konya Ovası'nın güneyinde, Karadağ-Karaman yöresinde toplu bir grup olarak rastlanmaktadır. Tonozlu bazilikalar için en erken 5. yy. en geç 9. yy. tarihleri önerilmektedir²⁴. Karaman bölgesi dışında Latmos İkizada Bazilikası, üç nefin de tonoz örtülü olduğu başka bir örnektir²⁵. Yanartaş ile benzerlik kurulabilecek en yakın örnek Karya Bölgesi'ndeki Küçük Tavşan Adası Bazilikası'dır. Yapı üç nefli, üç apsisi tonozlu bazilikadır. Naostaki freskolar, yapının 6-12. yy. arasında sürekli kullanıldığını göstermektedir. İkonoklast özelliklere sahip bitkisel ve geometrik freskolar, ana nef kemer alınlarında görülmektedir²⁶.

Yanartaş'taki bazilikada naosun tüm duvarlarında geometrik ve bitkisel motifli ikonoklast özellikte freskolar yer alır. Freskoların en yakın benzerleri, Alanya'daki Oba, Aksaray'daki şapelde görülmektedir ve ikonoklast döneme tarihlenmektedir²⁷. Mut yakınlarındaki Al Oda Kaya Kilisesi'nde²⁸ ve Kapadokya Bölgesi'nde ikonoklast döneme tarihlenen Hagios Stephanos Kilisesi'nde²⁹ benzer kompozisyonlar bulunmaktadır. Tüm kiliselerdeki freskolar ikonoklast döneme tarihlenmektedir.

Karadağ-Karaman kiliseleri için son tarih olarak önerilen 9. yy., Yanartaş Bazilikası için de geçerli olmalıdır. Tonozlu bazilikanın ikinci dönemine ait naos duvarları üzerindeki, ikonoklast özellik gösteren freskolar; *terminus post quem* olarak 9. yy.'ın ilk yarısına aittirler. Bu sebeple tonozlu bazilika inşası 7. ile 9. yy. arasında yapılmış olmalıdır.

Bazilikada tespit edilen üçüncü evre olarak; kilisenin doğu duvarından başlayarak güney ve batı cepheyi içine alarak, kuzeyde naosla birleşen çevre duvarı ile güney apsis önündeki mazgal açıklık görülmektedir. Bu evrede çevre duvarında yer alan kapılar, basık kemerli olarak düzenlenmiştir. Kuzeydeki kapı tamamen tuğla bir çerçeve içerisindedir. Güney kapının basık kemeri, tuğla ile örülmüş; söveleri taş-tuğla almasıklığında düzenlenmiştir. Güney nefteki mazgal açıklıkta tuğla kullanılarak, sivri kemerli niş şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Bu özellikler Selçuklu dönemi yapılarında karşımıza çıkar³⁰. Bu şekilde uygulamalar Antalya çevresinde görülmektedir³¹. Doyran'daki Kisleçukuru Manastır duvarlarında sivri kemerli açıklıklar vardır ve bu düzenleme Selçuklu Dönemi av köşkü kullanımıyla ilişkilendirilmiştir³².

Ek yapı içerisinde Mekân 1'in kuzey duvarı üzerinde saptanan gemi grafitisi de Alanya Kalesi duvarlarında gözlenen Selçuklu grafitilerine benzemektedir³³. Ayrıca Likya Bölgesi'nde Melanippe kentindeki trikonkhos apsisi kilisenin güney duvarı üzerinde de aynı özellikte kazımlar

²⁴ Eyice 1971, 142.

²⁵ Eyice 1971, 153.

²⁶ Andaloro 1999, 183-201.

²⁷ Doğan 2006, 65-70. Yanartaş'taki kilisede görülen freskolar için farklı tarihlendirme önerileri getirilebileceğini öneren araştırmacılar bulunmaktadır. Kuzey nef apsisindeki haç tasviri ve duvarlardaki üç boyut etkisi yaratan karelerin 17-18. yüzyıl içerisinde yapılmış olabileceği önerilmektedir. Hellenkemper-Hild 2004, 504. Ayrıca Alanya Oba Şapel için yapılan değerlendirmede, bölgedeki Hıristiyan nüfusun 1922'ye kadar yerleşik olduğu ve bölgedeki benzer tek nefli şapellerin Osmanlı idaresi altındaki Hıristiyanlar tarafından kullanılıp freskoların 17-18. yüzyıllarda yapılmış olabileceği belirtilmekte ve Yanartaş için de aynı değerlendirmenin yapılabileceği önerilmektedir. Yılmaz 2006, 826. Yılmaz 2010, 389. Yanartaş'taki bazilikanın kuzey apsis freskoları üzerinde tespit edilen yazıt da harf karakterine dayanılarak 9. yüzyıla tarihlenmiştir. Ruggieri 1996a, 41. Ruggieri 1996b, 69.

²⁸ Gough 1957, 153-161.

²⁹ Epstein 1977, 103-113.

³⁰ Bakırer 1981, 201-212.

³¹ Redford 1997, 453-467.

³² Akyürek – Tiryaki – Kızılkayak 2003, 20.

³³ Karasu 2000, Çiz. 16.

görülmektedir³⁴. Mekân 1 olarak adlandırılan kare planlı mekânın duvarlarında, yatay ve dikey derzlerde kırık pişmiş malzeme yoğun olarak kullanılmıştır. Bizans mimarisinde 10. yy'dan itibaren bu tipte duvarlar görülür³⁵. Ancak bu uygulama, Laskaris dönemi duvarlarına da benzemektedir. Aynı uygulamanın 12. yy'da Türkler tarafından yapıldığı da bilinmektedir ve bu tip duvarlar için Bizans'ın belli bir karakteristiği saptanamaz³⁶. Ek yapı kompleksinde Mekân 2'nin pencereleri yuvarlak kemerlidir. Kemerler taş kullanılarak örülmüştür. Kemerler pencerelerden 0.05 m. geniştir. Pencereleri bu şekilde düzenlenmiş ve duvar örgüleri benzer yapılar Likya Bölgesi'nde Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenirler³⁷. Kemerler daha sonra örülerek kapatılmışlardır. Bu durum, Arap akınları sırasında Yanartaş'ta da güvenlik sorunları yaşanmış olması ile ilgilidir.

Şapel, tek nefli ve tek apsislidir. Likya Bölgesi'nde özellikle dağlık kesimlerde bu tip yapılara sıklıkla rastlanır. Kent içlerinde genellikle büyük bir bazilikanın ek yapısı olarak değerlendirilirler. Bu yapılar için mimari verilerle tarihlendirme yapmak oldukça güçtür. Andriake kiliselerinin ek mekânları olarak değerlendirilen benzer örnekler için 9. yy. önerilmektedir³⁸. Limyra Piskoposluk Kilisesi'nin tek nefli şapeli de 8-9. yy. içinde değerlendirilir³⁹. Hepsinin tonoz örtülü olduğu kabul edilmektedir⁴⁰. Yanartaş'taki şapelde görülen nef içindeki yüksek moloz olasılıkla tonoz örtüden kaynaklanmaktadır.

Alandaki tüm yapılar birlikte değerlendirildiğinde yapılar küçük bir manastır kompleksi oluşturmaktadır. Erken evre apsis kubbesindeki Melek tasviri ve bölgedeki kiliselerin çoğunun Başmelek Mikhael'e adanmış olması sebebiyle kilise Mikhael Kilisesi olarak anılmaktadır⁴¹.

Antik dönemde Hephaistos kültüne bağlı olarak, alanda bir Hephaisteion yapılmıştır. Bir tapınak olduğu tartışmalı olsa da bölgenin en önemli inanç merkezlerinden biri olduğu kesindir. Bu durum Bizans Dönemi'nde de değişmemiştir. Antik tapınağın temelleri üstüne ya da açık hava kült merkezinin bulunduğu alana, Bizans Dönemi'nde kilise inşa edilmiş ve inanç sistemi değişerek devam etmiştir. Alanda Roma Dönemi'nden kalma bir hamam ve çeşmenin olması alanın önemli bir kült merkezi olduğunu gösterir. Likya yolu üzerindeki konumu da bu durumu kolaylaştırmıştır. Bizans Dönemi'nde de kilisenin; Roma Dönemi'nden kalan fiziki avantajları sebebiyle, Olympos Piskoposluğu'na bağlı önemli bir merkez olduğu düşünülebilir. Likya Bölgesi'ndeki kiliseler içerisinde orta büyüklükte sayılabilecek kilisenin ikinci evresinin, maliyeti yüksek bir inşa olmasına rağmen tonozlu bazilika tipinde yapılması bu durumu destekler.

³⁴ Öztürk 2008, 39; Çevik 2008, 49-51.

³⁵ Doğan 2004, 192 Res. 11.

³⁶ Foss 1994, 17.

³⁷ Tekinalp 2001, 449.

³⁸ Tekinalp 2001, 491-515.

³⁹ Jakobek 1999, 111-115.

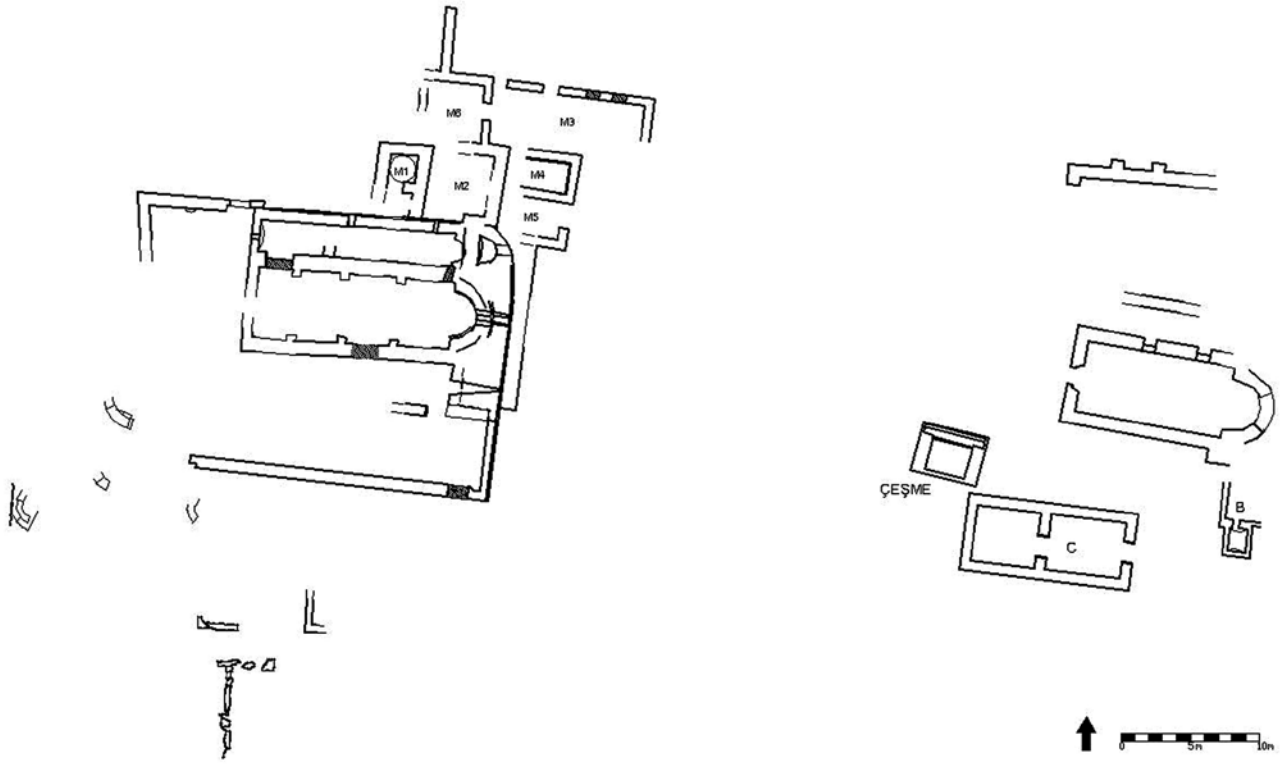
⁴⁰ Harrison 1963, 117-151.

⁴¹ 1577 yılında bölgeden geçen Theodosios Zygomalas da yapıyı "Başmelek Michael Kilisesi" olarak anmaktadır. Hild-Hellenkemper 2004, 502-505.; Hild 2003, 320.

Kaynakça ve Kısaltmalar

- Akyürek – Tiryaki – Kızılkayak 2003
E. Akyürek – A. Tiryaki – G. Kızılkayak, “Antalya’nın Doyran ve Aşağıkaraman Köylerindeki Bizans Mimari Varlığı”, *ASanat* 25, 2003, 13-26.
- Andaloro 1999
M. Andaloro, “Küçük Tavşan Adası”, bk.: K. Olşen (ed.), *AST XVI.1. Tarsus, 25-29 Mayıs 1998 (1999)* 183-201.
- Asano 1993
K. Asano, “Survey of the Byzantine Sites On Lycian Coast Near Fethiye By Osaka University, Japan”, *AST X, Ankara, 25-29 Mayıs 1992 (1993)* 7-17.
- Atvur 1999
O. Atvur, “Olympos Antik Kenti (1991-1992) Çalışmaları”, *ASanat* 88, 1999, 13-31.
- Bakırer 1981
Ö. Bakırer, *Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı I* (1981).
- Beaufort 1818
F. Beaufort, *Karamania, or a Brief Description of the South Coast of Asia Minor and of the Remains of Antiquity* (1818).
- Berg – Humboldt 1854
A. Berg – A. V. Humboldt, *Ueber die Chimaira* (1854).
- Clow 2000
K. Clow, *The Lycian Way* (2000).
- Çevik – Varkıvaç 2000
N. Çevik – B. Varkıvaç, “Tlos ve Çevresi 1998 Yüzey Araştırmaları: Dariözü Yerleşimi”, *AST XVII.2, Ankara, 24-28 Mayıs 1999 (2000)* 329-344.
- Çevik 2008
N. Çevik (ed.), *Arkeolojisi, Tarihi, Doğası ve Tarımıyla Kumluca Rodiapolis* (2008).
- Diler 1988
A. Diler, “Olympos ve Hephaston’da Kült Kalıntıları Üzerine Bir Ön Araştırma”, *AST VI, Ankara, 23-27 Mayıs 1987 (1988)* 107-120.
- Doğan 2004
S. Doğan, “Likya’da Bizans Dönemi Araştırmaları: 2002”, bk.: *AST 21.2. Ankara, 26-31 Mayıs 2003 (2004)* 189-202.
- Doğan 2006
S. Doğan, “Alanya ve Çevresinde Bizans Dönemi Araştırmaları 2005”, *Anmed* 4, 2006, 65-70.
- Epstein 1977
A. W. Epstein, “The Iconoclast Churches of Cappadocia”, bk.: A. Bryer – J. Herrin (ed.), *Iconoclasm, Ninth Spring Symposium of Byzantine Studies. Birmingham, March 1975 (1977)* 103-113.
- Eyice 1971
S. Eyice, *Karadağ (Binbirkilise) ve Karaman Çevresinde Arkeolojik İncelemeler* (1971).
- Fellows 1875
C. Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor. More Particularly Lycia* (1852).
- Forbes – Spratt 1847
E. Forbes – T. A. B. Spratt, *Travels in Lycia, Milyas and the Cibyratis I* (1847).
- Foss 1994
C. Foss, “Lycian Cost in the Byzantine Age”, *DOP* 48, 1994, 1-52.
- Gough 1957
M. Gough, “A Church of the Iconoclast (?) Period in Byzantine Isauria”, *AnatSt* 7, 1957, 153-161.
- Grossman – Severin 2003
P. Grossman – H. G. Severin, *Frühchristliche und Byzantinische Bauten im Südöstlichen Lykien, IstForsch* 46 (2003).
- Harrison 1963
R. M. Harrison, “Churches and Chapels of Central Lycia”, *AnatSt* 13, 1963, 117-151.
- Harrison 1979
R. M. Harrison, “Aspects of Late Roman and Early Byzantine Lycia”, *Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler VIII.1. Ankara, 11-15 Ekim 1976 (1979)* 525-532.
- Harrison 2001
R. M. Harrison, *Mountain and Plain. From the Lycian Coast to the Phrygian Plateau in the Roman and Early Byzantine Period* (2001).
- Hellenkemper – Hild 2004
H. Hellenkemper – F. Hild, *Lykien und Pamphylien, TIB* 8 (2004).
- Hild 2003
F. Hild, “Klöster in Lykien”, bk.: V. Ruggieri – L. Pieralli (ed.), *Eukosmia: Studi Miscellanei per il 75. di Vincenzo Poggi S. J. (2003)* 313-334.
- Hill 1996
S. Hill, *The Early Byzantine Churches of Cilicia and Isauria* (1996).
- Işık 1995
F. Işık, “Patara 1992”, *KST XV.2 (1995)* 279-301.
- Jacobek 1999
R. Jacobek, “Bizans Piskoposluk Merkezi Limyra”, bk.: Jürgen Borchhardt (ed.), *Limyra. Zemuri Taşları* (1999) 111-115.
- Karasu 2000,
T. Karasu, *Alanya Gemileri* (2000).

- Krautheimer 1986 R. Krautheimer, *Early Christian and Byzantine Architecture* (1986).
- Leake 1824 W. M. Leake, *Journal of a Tour in Asia Minor* (1824).
- Mango 2006 C. Mango, *Bizans Mimarisi*. M. Kadiroğlu (çev.) (2006).
- Özgümüş 1992 F. Özgümüş, "Knidos'taki Bizans Eserleri", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi* 11, 1992, 2-18.
- Öztürk 2008 H. S. Öztürk, "Lykia'da Unutulmuş Bir Kent Melanippe/Melanippion", *A Sanat* 128, 2008, 33-44.
- Olçay Uçkan 2006 B. Y. Olçay Uçkan v.d., *Likya'da Bir Korsan Kenti: Olympos* (2006).
- Parman – Uçkan 2006 E. Parman – B. Y. Olçay Uçkan, "Olympos'un Ortaçağ Dokusu", bk.: K. Dörtlük v.d. (ed.), III. Uluslararası Likya Sempozyumu. Antalya, 7-10 Kasım 2005 (2006) 587-600.
- Petersen – Luschan 1889 E. Petersen – F. von Luschan, *Reisen in Lykien Milyas und Kibyrtis II* (1889).
- Redford 1997 S. Redfort, "Seljuk Pavilions and Enclosures in and around Alanya", *AST XIV.1*. Ankara, 27-31 Mayıs 1996 (1997) 543-467.
- Ruggieri 1996a V. Ruggieri, "Gli Affreschi Iconoclastici Della Chiesa Di Chimera", *CArch* 44, 1996, 33-48.
- Ruggieri 1996b V. Ruggieri, "Epigraphic Testimonies From Chimera-Yanartaş (Olympos)", *EA* 26, 1996, 67-70.
- Schäfer 1981 J. Schäfer – H. Schläger, *Phaselis. Beiträge zur Topographie und Geschichte der Stadt und ihrer Häfen*, *IstMitt Bei.* 24 (1981).
- TAM II E. Kalinka, *Tituli Asiae Minoris. Volumen II: Tituli Lyciae Linguis Graeca et Latina Conscripti*, Fas. I (1920); Fas. III (1930); Fas. II (1944).
- Tekinalp 2001 V. M. Tekinalp, "Andriake Kiliseleri ve Tarihlendirme Sorunları", bk.: S. Doğan (ed.), *V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler*, Ankara, 19-20 Nisan 2001 (2001) 491-515.
- Tsuji 1995 S. Tsuji (ed.), *The Survey of Early Byzantine Sites in Ölüdeniz Area (Lycia, Turkey) First Report* (1995).
- Uğurlu 2006 E. Uğurlu, *Olympos Nekropolü*, (Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara 2006).
- Yılmaz 2006 L. Yılmaz, "An Unknown Chapel in Oba-Alanya", *Belleten* 259, 2006, 821-832.
- Yılmaz 2010 L. Yılmaz, "Akdeniz Kıyı Şeridinde Alanya Oba Şapeli ve Alanya-Tophane Şapel A: Bizans Geleceğini Sürdüren Geç Osmanlı Dönemi Taşra Kiliseleri" bk. S. Doğan - M. Kadiroğlu (ed.), *Bizans ve Çevre Kültürler Prof. Dr. S. Yıldız Ötügen'e Armağan*, (2010) 385-398.

Res. 1 Yanartaş Plan (Rölöve: G. K. Öztaşkın – Y. Mergen – S. Evcim; Çiz.: G. K. Öztaşkın)

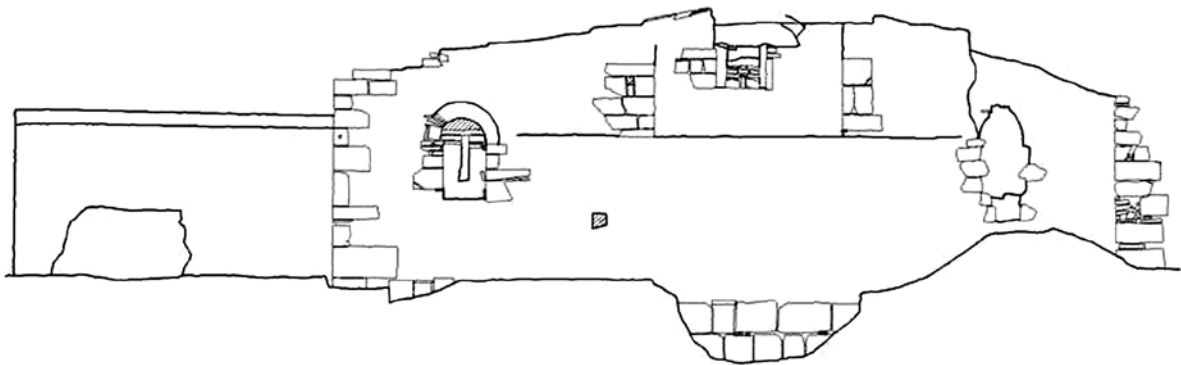
Res. 2 Yanartaş, Üç nefli bazilika, batıdan genel görünüş

Res. 3
Yanartaş, Üç nefli bazilika,
kuzey cephe

Res. 4
Yanartaş, Üç nefli bazilika,
doğu cephe

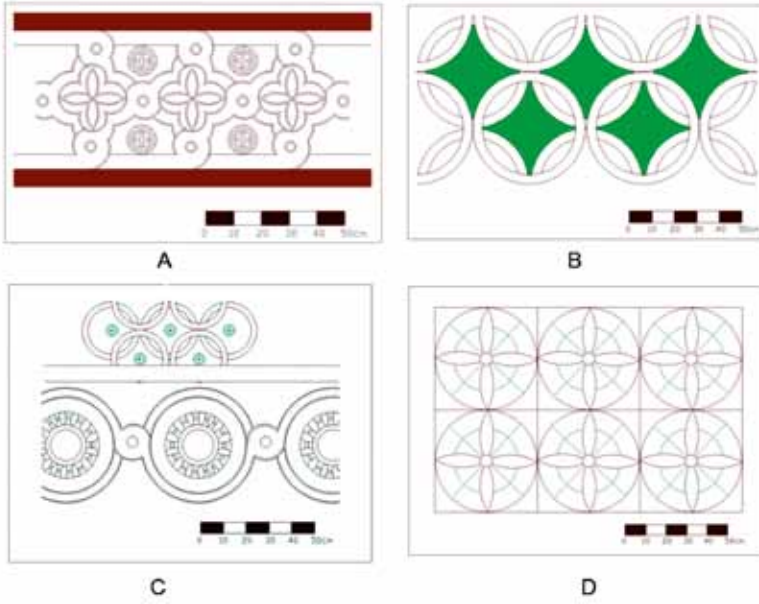

0 1 2 3 4 5m

Res. 5 Yanartaş, Üç nefli bazilika, doğu cephe (Rölöve: G. K. Öztaşkın - Y. Mergen - S. Evcim; Çiz.: G. K. Öztaşkın)

Res. 6
Yanartaş, Üç nefli bazilika,
orta nef kuzey duvarı

Res. 7
Yanartaş, naosta görülen
freskolardaki motifler

Res. 8
Yanartaş, Üç nefli bazilika,
kuzey nef apsisi

Res. 9 Yanartaş, Üç nefli bazilika, orta nef apsisi

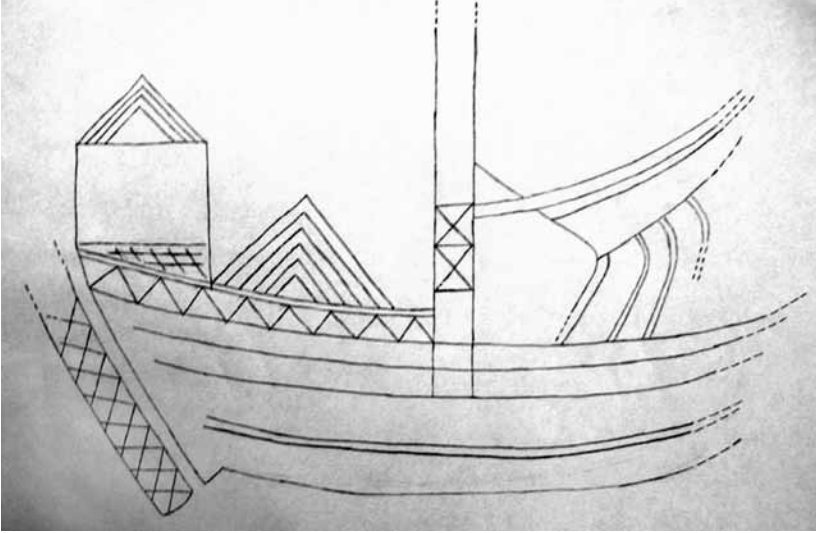
Res. 10
Yanartaş, orta nef apsisi
güneyindeki fresko
kompozisyonu

Res. 11
Yanartaş, Üç nefli bazilika,
erken evre kuzey apsisi freskoları

Res. 12
Yanartaş, ek yapı

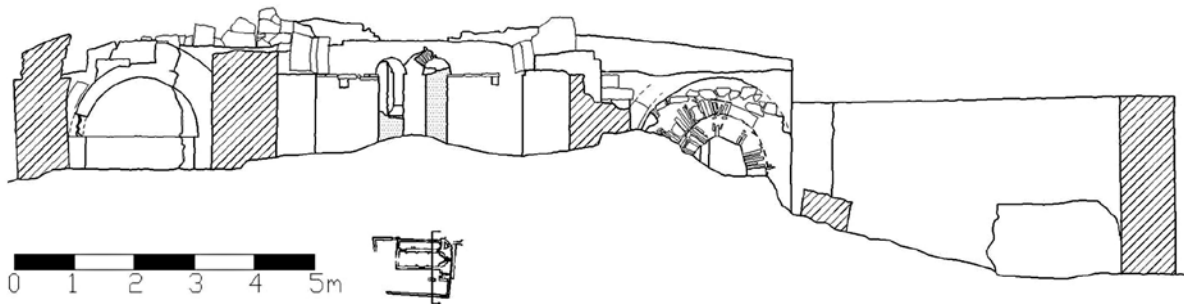
Res. 13
Yanartaş, Ek yapı,
Mekan 1'deki gemi grafitisi

Res. 14
Yanartaş, Tek nefli şapel

Res. 15 Yanartaş, Üç nefli bazilika, kuzey nef tonoz başlangıcı

Res. 16 Yanartaş, Üç nefli bazilika, kesit çizimi
(Rölöve: G. K. Öztaşkın – Y. Mergen – S. Evcim; Çiz.: G. K. Öztaşkın)

